

SKÖTSELPLAN
för
TJÄRÖ NATURRESERVAT

i Karlshamns kommun

Upprättad av
Ulf Lundgren
länsstyrelsens
miljövårdsenhet
1990

INNEHÅLL

I ALLMÄN BESKRIVNING

- 1 Administrativa uppgifter
 - 1.1 Uppgifter om naturreservatet
 - 1.2 Syfte
 - 1.3 Föreskrifter
- 2 Historik
- 3 Översiktlig beskrivning av naturreservatet
 - 3.1 Naturförhållanden
 - 3.2 Tillgänglighet
 - 3.3 Byggnader
 - 3.4 Källuppgifter

II PLANDEL *

- 4 Skötsel av mark och vatten
 - 4.1 Övergripande målsättning
Målsättningsdiskussion
 - 4.2 Generella riktlinjer
 - 4.2.1 Skötsel av skogsområden
 - 4.2.2 Betesdrift
 - 4.2.3 Skötsel av öppen åkermark
 - 4.2.4 Hamling
 - 4.2.5 Faunavård och jakt
 - 4.2.6 Fiske
 - 4.2.7 Skötsel av byggnader
 - 4.3 Skötselområden och åtgärder
- 5 Anordningar för friluftsliv
 - 5.1 Allmän målsättning
 - 5.2 Båttransporter
 - 5.3 Anordningar
 - 5.4 Information
 - 5.5 Renhållning
- 6 Tillsyn
- 7 Uppföljning och dokumentation av utförda åtgärder
- 8 Finansiering av naturvårdsförvaltningen

BILAGOR

- 1 Skötselplanekarta
- 2 Vegetationskarta
- 3 Karta över tidigare markanvändning
- 4 Förteckning över byggnader
- 5 Beslut om naturreservat (2 beslut)
- 6 Blankett för dokumentation av åtgärder
- 7 Ekonomisk plan

I ALLMÄN BESKRIVNING

1 ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

1.1 Uppgifter om naturreservatet

Objektnummer	10 02 031
Beslutsdatum	1976-04-05 och 1979-03-28 (gällande föreskrifter enligt 10 § naturvårdslagen)
Kommun	Karlshamn
Socken	Åryd
Läge	7 km SSV Bräkne-Hoby i nordöstra delen av Hällaryds skärgård, mellan Eriksberg och Järnavik
Karta	035 50 Guön
Areal	310 ha varav 76 ha land
Fastigheter	Tjärö 1:2, 1:4, 1:5, 1:8 och 1:9
Markägare	Svenska Turistföreningen (STF)
Naturvårdsförvaltare	STF i samråd med skogsvårdsstyrelsen
Nyttjanderätter	Försvaret
Naturgeografisk region	Blekinges sprickdalsterräng och ekskogsområde
Landskapstyp	Skärgårdslandskap
Naturtyper	Lövskog 30 ha, Öppen äng 10 ha, hällmark 36 ha
Skyddsmotiv	Friluftsliv, zoologi, botaniska, landskapsbild

1.2 Syfte

Enligt gällande reservatsbeslut skall reservatets syfte vara att "för friluftslivet och den kulturellt-vetenskapliga naturvården säkerställa en värdefull del av den Mellanblekingska skärgården".

1.3 Föreskrifter

Enligt tidigare beslut gäller följande föreskrifter för Tjärö naturreservat.

A. Föreskrifter enligt 8 § naturvårdslagen angående inskränkningar i markägarens rätt att förfoga över reservatet

Utöver föreskrifter och förbud i andra lagar och författningar skall förbud gälla

- att** bedriva täkt eller annan verksamhet som förändrar områdets topografi och landskapets allmänna karaktär samt yt- eller dräneringsförhållanden genom att gräva, spränga, schakta, dika, dränera eller utfylla
- att** anordna upplag annat än i samband med områdets skötsel
- att** avverka, röja eller utföra skogskultur annat än i överensstämmelse med av länsstyrelsen fastställd skötsel- och dispositionsplan

Utan länsstyrelsens tillstånd är det förbjudet:

- att** framdra mark- eller luftledning
- att** uppföra nybyggnad eller utföra tillbyggnad
- att** annat än i överensstämmelse med av länsstyrelsen fastställd skötsel- och dispositionsplan utföra anordning eller anläggning, varigenom mark tas i anspråk som tomt eller allmänheten på annat sätt hindras eller avhålls från att betäda område, där den eljest skulle ägt att färdas fritt
- att** tillföra konstgödsel
- att** använda kemiska bekämpningsmedel
- att** bedriva jakt, dock att på öar där under tiden 1.4 - 15.7 beträdnadsförbud ej råder skall skyddsjakt på vildkanin, mink, kråka eller gråtrut vara tillåten.

Ovanstående bestämmelser skall dock inte utgöra hinder för reservatets eller där befintlig turistanläggnings ändamålsenliga nyttjande och utveckling eller skötsel enligt av länsstyrelsen fastställd skötsel och dispositionsplan, ej heller för områdets utnyttjande av där befintliga anläggningar för försvaret.

B. Föreskrifter enligt 10 § naturvårdslagen om vad allmänheten har att iaktta inom reservatet

Utöver föreskrifter och förbud enligt andra lagar och författningar skall förbud gälla

- att** störa djurlivet
- att** medföra hund annat än i koppel
- att** göra upp eld annat än på härför anvisad plats
- att** bryta kvistar, fälla eller på annat sätt skada levande eller döda träd och buskar eller att skada vegetationen i övrigt genom att gräva upp växter
- att** plocka blommor under tiden 1.4 - 30.6
- att** tälta annat än på härför anvisad plats
- att** förtöja båt mer än ett dygn annat än på härför anvisad plats
- att** beträda Garnbodskär, ¹³⁴Älleskär, ¹³⁴Bjärnö örar, ¹³²Alholmen, ¹³²Hattaholmen och ¹³²Jypsaholmen eller uppehålla sig närmare dessa öars strandlinjer än 50 meter under tiden 1.4 -15.7
- att** på störande sätt utnyttja radio, grammofon, bandspelare eller dylikt
- att** inom ett avstånd av 150 meter från huvudön Tjärös strandlinje framföra motorbåt med högre hastighet än 5 knop.

Djursk. omr.
10 09

Dessa föreskrifter gäller ej markägaren eller innehavare av särskild rätt vid utnyttjandet av sin egendom eller sin särskilda rätt. Förbudet att beträda vissa öar och skär gäller ej heller statlig eller kommunal tjänsteman i tjänsteärende eller yrkesfiskare under yrkesutövning.

2 HISTORIK

Tjärö har haft bofast befolkning åtminstone sedan 1600-talets mitt. I samband med laga skifte 1834 "sprängdes" byn och viss utflyttning skedde. Som mest hade ön en befolkning på knappt 20 personer. I samband med skiftet fanns sex gårdar på ön, som sammanlagt brukade ca 2,5 hektar åker (5 tunnland och 16,3 kappland) och 17 hektar äng. De områden som brukades som åker på 1920-talet visas i bilaga 3.

Hösten 1938 tog Bengt Berg upp förhandlingar med Svenska Turistföreningen (STF) angående Tjärö. Berg hade vid den tidpunkten just förvärvat egendomen Eriksberg och avsikten var att STF skulle lämna sin medverkan till en anläggning, där resultaten av verksamheten vid den biologiska station och faunistiska skyddsområde som han planerade på Eriksberg skulle kunna göras tillgängliga för allmänheten.

1939 köptes Tjärö av Bengt Berg av dåvarande ägaren Axel Andersson. STF hade då gjort framställning till Kungl Maj:t om medel för inköp av ön och under hösten samma år kunde föreningen för statsmedel köpa området av Berg.

I juni 1940 öppnades det första provisoriska vandrарhemmet i Ingemans hus (se bilaga 4). Förrе ägaren Andersson blev samtidigt STF:s arrendator. STF ordnade under några år båtutflykter från Tjärö till Eriksberg, där Bengt Berg guidade.

Åren 1940-42 renoverades de befintliga bostadshusen och anläggningen kompletterades genom att man till platsen för Ingemans ladugård flyttade en byggnad från Karlshamn, Christopher Schrödersgatan 12. Denna utgjorde vandrарhemmet ("Tolvan") och de andra byggnaderna användes för sommarhemsverksamhet med helpension, färdledare och utflykter. Invigning av anläggningen ägde rum den 21 juni 1942.

De enda ursprungliga byggnaderna är "Ingemans", "Anderssons" samt Hannas stuga och lada. Sjöboden, som har flyttats iland, stod tidigare på stenar i vattnet.

Anderssons ladugård härstammar från Åryd, och har uppförts på platsen för Anderssons ursprungliga ladugård, som brunnit ner. 1947-48 flyttades den nuvarande huvudbyggnaden (Allemans) till Tjärö ifrån en bondgård i Skepparslätt, Märserum. STF:s sekreterare Carl-Julius Anrick flyttade omkring 1946 en stuga från Hallarumsviken inom Eriksberg till Tjärö.

Brunn djupborrades 1945.

Anläggningen elektrifierades 1954.

Jordbruk bedrevs på ön fram till omkring 1952, först utarrenderat, senare med anställd förvaltare. Därefter har markerna hållits öppna med betesdjur och sedan 1974 genom aktiva röjningar som ett led i skötseln av naturreservatet.

3 ÖVERSIKTLIG BESKRIVNING AV BEFINTLIGA FÖRHÅLLANDEN

Tjärö ingår i område av riksintresse för naturvård och friluftsliv enligt naturvårdsverkets beslut 1988-07-04. Enligt länsstyrelsens naturvårdsplan ingår hela naturreservatet i område av klass I, d v s område med få motsvarigheter i landet.

3.1 Naturförhållanden

Nordin (1974) ger följande karakteristik av Tjärö: "En fascinerande kombination av natur och kultur, en frodighet och lummighet främst vad det gäller träden, en brist på stora linjer men rik detaljväxling, en viss enformighet i kratteken och enbuskarna i kontrast mot en yppighet och ett överdåd lokalt i lundar och på småskär, ofta smånätt, ibland idylliskt - men nära i grannskapet stort och vilt med havets bränningar mot block och branta hållar".

Geologi

Tjärös berggrund består av grovkornig granit. Topografin är typisk för Blekinges sprickdalsterräng och kusttrakter med höga rundhällar och klippstränder. Högsta punkten ligger ca 20 m ö h. Flyttblock av olika storlek och ursprung finns avlagrade direkt på berghällarna.

Vegetation

Skogsområdena domineras av ek. På de exponerade områdena är den utbildad som krattek. Andra trädslag som förekommer är ask, asp, avenbok, björk, lind, oxel, sälg, tall och gran. I buskskiktet ingår hassel, vägtorn, hagtorn, rosor, rönn, slån och vildapel.

Växterna har inventerats av Nordin (1974), som påträffade 410 kärlväxter. Med hänsyn till att Nordin inte haft tillfälle att notera bl a de tidiga vårväxterna är denna siffra säkerligen i underkant. Å andra sidan har arter som noterades på 1960-talet sannolikt nu försvunnit. Det gäller t ex blåmadra (*Sherardia arvensis*) och korndådra (*Neslia paniculata*) som förr fanns på de brukade åkrarna. Bland ovanligare arter som finns kvar kan nämnas småfruktig jungfrukam som växer på torr gräsmark på hållarna, låsbräken samt orkideérna Adam och Eva och nattviol. Särskilt blomrika är de öppna områdena vid Kalven i östra delen av ön.

Trädsvampfloran är intressant med flera ovanliga arter, bl a den rodnande tickan (*Daedaleopsis confragosa*) som växer på gammal sälg.

Djurliv

Bland hänsynskrävande djur bör nämnas den fridlysta hasselsnoken, som påträffats i de norra delarna av ön och mullvardssyrsa som på 60-talet påträffades på de betade strandängarna vid Maren (Nordin 1974).

Fågellivet är skyddsvärt främst på de mindre öarna runt Tjärö. Jypsaholmen och Hattaholmen är fågelskyddsområden med bl a häckande grågås, ejder och fiskmåsar.

3.2 Tillgänglighet

Området kan sommartid nås med båt från Järnavik. Denna trafik handhas av turiststationen. Från Karlshamn och Ronneby (Ekenäs) går också trafik i länstrafikens regi.

Gästhamn finns med plats för ca 40 båtar.

3.3 Byggnader

Några av husen har flyttats till Tjärö från andra håll (se bilaga 4).

3.4 Källuppgifter

Nordin, Ingvar. 1974. Naturen på Tjärö. Årsboken Blekinges Natur 1974.

- 1977. Tjärö. Svenska Naturskyddsföreningen.

Nylander, C-E. 1971. Tjärö - blommande ö. STF:s årsbok 1971.

Skogsvårdsstyrelsen. 1975. Förslag till skötselplan.

II PLANDEL

4 ANVÄNDNING AV MARK OCH VATTEN

4.1 Övergripande målsättning

"Vården av reservatet skall syfta till att bevara och i vissa avsnitt återskapa områdets karaktär av kulturlandskap med hagmarker och ängar samtidigt som områdets attraktivitet för friluftsliv skall bibehållas och utvecklas. Huvuddelen av Tjärö skall betas av nötkreatur." (Ur länsstyrelsens beslut om bildande av naturreservat för Tjärö).

4.2 Generella riktlinjer

4.2.1 Skötsel av skogsområden

Något egentligt skogsbruk skall inte förekomma. Vissa röjningar och gallringar måste dock göras i anslutning till strövstigarna och för att bibehålla öppna betesytor. Röjningsrester kan användas som ved vid eldplatserna

Skötselåtgärderna i den norra delen av Tjärö (norr om turiststationen) bör, i högre grad än på de södra delarna av ön, vara inriktade på att tillgodose friluftslivets behov. Den norra delen bör sålunda vara väl hävdad genom bete, och röjningar bör göras i den omfattning som erfordras för att bevara tidigare öppen åker och betesmark fri från lövsly. På den södra delen kan vissa partier lämnas mer eller mindre orörda, vilket ger omväxling åt naturen och dessutom ger möjlighet till spännande naturupplevelser.

4.2.2 Betesdrift

Ön är indelad i fällor enligt bilaga 1. I huvudsak skall ön betas med nöt, men även får och häst kan komma i fråga. Betestrycket bör kontrolleras noga och anpassas efter fodertillgången. Kalven bör inte betas före midsommar med hänsyn till floran.

Hägnaderna bör i största möjliga utsträckning bestå av stenmurar och trädgårdsgård enligt tradition på orten. Genomgångar och grindar skall finnas på lämpliga ställen. På några ställen bör genomgången vara av risttyp.

4.2.3 Skötsel av öppen åkermark

I mån av resurser kan lämpliga delar av den tidigare åkermarken uppodlas och brukas extensivt, utan kemiska bekämpningsmedel eller konstgödsel. Avsikten med sådan uppodling skall vara att ge den fröreserv av bl a gamla åkerogräs som finns i marken möjlighet att gro.

4.2.4 Hamling

Askar och almar m fl lämpliga träd i anslutning till bebyggelsen och på Kalven bör hamlas med 5-10 års mellanrum.

4.2.5 Faunavård och jakt

Beträdnadsförbud råder under tiden 1 april - 15 juli på Jypsaholmen, Hattaholmen, Bjärnö örar, Alholmen, Garnbodskär och Älleskär. Skötselåtgärder, t ex strandstädning, på dessa öar bör därför ske före eller efter denna tid.

Jakt är tillåten endast som sk skyddsjakt på vildkanin, mink, kråka eller gråtrut.

4.2.6 Fiske

Fisket regleras inte av föreskrifterna för reservatet. Fritt fiske råder således enligt lagen om rätt till fiske (SFS 1985:138).

4.2.7 Skötsel av byggnader

För allt underhåll av byggnader svarar STF.

Enligt föreskrifterna för reservatet får ny- eller tillbyggnad inte ske utan länsstyrelsens tillstånd. Sådant tillstånd kan ges om det föreligger "särskilda skäl".

Färgsättning av byggnaderna bör knyta an till traditionen i trakten. Det vill säga att mangårdsbyggnader bör vara faluröda med vita knutar medan ladugårdar och uthus kan ha svarta knutar.

4.3 Skötselområden och åtgärder

Tjärö har indelats i sex skötselområden (A-F) härtill kommer de mindre öarna Björnaholmen, Jypsaholmen, Hattaholmen, Garnbodskär, Ällingaskär, Alholmen och Bjärnö örar.

Skötselområde A, Närområden till bebyggelsen

Beskrivning: Gårdsplan och närområden till bebyggelsen. I området ingår strandområdet vid Maraviken med innanförliggande lövdunge med ekar och hamlade askar samt det öppna området norr om husen som används som bollplan mm. Även Korpalyckan, som användes som tältplats ingår.

Mål: Turiststation, där den ursprungliga kultur- och naturmiljön efterliknas så långt möjligt.

Åtgärder: Hamling av askarna vid Maren ca vart 5:e år.

Årligt bete på strandängen vid Maren, på Korpalyckan och ängen norr om husen. Av hänsyn till friluftslivet kan betesuppehåll göras under sommaren (ca 1 juni - 20 augusti). I övrigt skötsel enligt turiststationens behov.

Skötselområde B, Kalven

Beskrivning: Ek och hassel dominerar i de delvis blockrika skogsområdena. Odlingssälen förekommer. På hällmarkerna kommer en del lövsly (ek, björk samt rön) och buskar som en och nypon. På strandängen närmast bebyggelsen växer bladvass och blåsäv, som dock är väl betad av nötkreatur och får.

Mål: Ett genom bete välhävdat område med öppna strandängar, hällmarker och skogsdungar.

Åtgärder: Årligt bete med nöt efter midsommar. Får bör inte släppas ut före 15 juli med hänsyn till floran.

Kompletterande röjning och gallring får ske vid behov.

Skötselområde C, Norra delen

Beskrivning: Lövskogsdungar och tidigare små åkrar.

Mål: Lövskogsdungar, delvis av hagmarkskaraktär, med öppna inägor på gammal åkermerk.

Åtgärder: Årligt bete. Kompletterande röjningar och gallringar vid behov.

Skötselområde D, Bokskogen

Beskrivning: Hedbokskog.

Mål: Bokskog.

Åtgärder: Lättare gallringar för att behålla karaktär en av lättillgänglig bokskog.

Skötselområde E, Korpaberget-Pälla nabb

Beskrivning: Bergigt område med hällmark.

Mål: Område som, med undantag av rastplats på Pälla nabb och stig till denna, lämnas orört.

Åtgärder: Inga utöver underhåll av stigen och rastplatsen.

Skötselområde F, Södra delen

Beskrivning: Lövskogsdominerat område med hällmarker och två inägor - Inre och Yttre mossen. Mindre områden vid stränderna utgörs av betade strandängar.

Mål: Betad utmark. Stränder och inägor bör vara väl beteshävdade.

Åtgärder: Årligt bete. Kompletterade röjningar och gallringar av inägor, stränder och stigar vid behov.

Skötselområde Björnaholmen

Beskrivning: Lövskogsklädd ö som betas av får.

Mål: Fårbetad lövskogsklädd ö.

Åtgärder: Årligt fårbete.

Skötselområde Jypsaholmen

Beskrivning: Mindre ö, till stor del utgörs den av hällmarker men också mindre bestånd av asp och björk. Fågelskyddsområde med bl a häckande grågå och ejder.

Mål: Ö med rikt fågelliv.

Åtgärder: All trädvegetation avverkas. Fårbete under sommaren och hösten.

Skötselområde Hattaholmen

Beskrivning: Bergig ö med björksly i en del skrevor.

Fågelskyddsområde med bl a häckande kanadagås och fiskmå.

Mål: Ö med rikt fågelliv.

Åtgärder: All trädvegetation avverkas. Eventuellt fårbete under sommaren och hösten.

Skötselområde Garnbodskär och Ällingaskär

Beskrivning: Öar i den yttre skärgården med viss trädvegetation. Fågelskyddsområden med bl a häckande ejder.

Mål: Öar med rikt fågelliv.

Åtgärder: All trädvegetation avverkas. Eventuellt fårbeta under sommaren och hösten.

Skötselområde Ljungholmen, Alholmen och Bjärnö örar

Beskrivning: Små öar som domineras av berghällar. Alholmen och Bjärnö örar är fågelskyddsområde med bl a häckande ejder och havstrut.

Mål: Öar med rikt fågelliv.

Åtgärder: Ingen.

5 ANORDNINGAR FÖR FRILUFTSLIV

5.1 Allmän målsättning

Reservatets syfte är att "för friluftslivet och den kulturellt-vetenskapliga naturvården säkerställa en värdefull del av den mellanblekingska skärgården". Härav följer att alla anordningar för friluftslivet måste dock underordnas kravet att Tjärös natursköna kulturmiljö och naturvården bevaras.

5.2 Båttransporter

Området kan sommartid nås med båt från Järnavik. Denna trafik handhas av turiststationen. Från Karlshamn och Ronneby (Ekenäs) går också trafik i länstrafikens regi.

5.3 Anordningar

Turiststationen

Under säsongen, d v s maj - september finns i anslutning till turiststationen: Båtbryggor, vandrарhem, affär, matservering, toalett, roddbåtsuthyrning och tältplats.

Gästhamn

I Maren finns gästhamnsbrygga med plats för ca 40 båtar och vid stranden strax söder om finns ytterligare ett antal platser. För att täcka kostnaden för skötseln av bådhamnen med sop- och latrintömning får uttagas en övernattningsavgift enligt vad som allmänt gäller för gästhamnar.

Sanitära anordningar

Toalettbyggnad finns vid turiststationen. Sopmaja finns desutom vid Inre Svajan.

Strövstigar

Strövstig med naturinformation på norra delen av ön (gul markering) 1,5 km och söderut (blå markering) 3,0 km. Dessutom finns kortare barnstig i direkt anslutning till turiststationen.

Eldplatser

8 eldplatser finns; vid Nabben, Ällingaviken, Kalven, Korpaberget, Pällakrok, Maren, Inre Svajan och Yttre Svajan (bil. 1).

Badplatser

Lämpliga badplatser finns vid Kalven, Inre och Yttre Svajan samt vid Sandkroken (se bilaga 1). Dessa platser bör årligen rensas från tång mm. Härutöver finns möjlighet till bad från klippor på många håll runt ön.

5.4 Information

Informationsskyltar med karta, information om naturen och reservatsföreskrifter mm skall finnas vid Lerhallsbryggan, Korpabergsbryggan, turiststationen samt i Järnavik. Mindre orienteringskartor kan även finnas i anslutning till frekventerade angöringsplatser.

En folder finns och bör aktuelliseras vid nytryckning.

5.5 Renhållning

Strandstädning bör göras årligen. På huvudön kan detta göras under våren, på de mindre öarna bör städningen med hänsyn till häckfåglarna ske under hösten.

*

Sopor transporteras av STF till fastlandet vid Järnavik där de omhändertas av Karlshamns kommun.

6 TILLSYN

Tillsyn bör utövas av STF. Ett avtal mellan naturvårdsförvaltaren och STF skall finnas och en instruktion för vad som skall utföras delges berörd personal.

7 UPPFÖLJNING OCH DOKUMENTATION AV UTFÖRDA ÅTGÄRDER

Naturvårdsförvaltaren skall dokumentera utförda åtgärder genom att ange:

- # vilken åtgärd som utförts
- # inom vilket skötselområde
- # år och månad för åtgärdens utförande
- # kostnad eller tidsåtgång
- # finansiering (vårdanslaget, beredskapsmedel etc)
- # ev. intäkter
- # ev. notering om åtgärdens effekt eller annat av intresse för områdets fortsatta skötsel.

Vidare skall antalet djur och djurslag anges för varje betesfälla, samt betesperiodens längd.

Denna dokumentation skall utgöra underlag för dels översyn av skötselplanen, dels bedömningar av nyttan av skötseln i förhållande till insatta resurser.

Kontroll av om hävden varit tillräcklig bör årligen ske i slutet av betessäsongen (september-oktober).

8 FINANSIERING AV NATURVÅRDSFÖRVALTNINGEN

8.1 Ekonomisk plan

En ekonomisk plan bifogas (bilaga 7).

8.2 Finansiering

En överenskommelse om fördelningen av kostnadsansvaret mellan staten (skogsvårdsstyrelsen) och STF har upprättats i september 1980.

Markägaren (STF) bekostar: Driften av turiststationen. Ansvar för och finansiering av bryggor regleras i avtal mellan STF och kommunen.

Karlshamns kommun bekostar: Omhändertagande av sopor och latrin från Järnavik.

Staten genom naturvårdsförvaltningen bekostar: Övriga åtgärder enligt skötselplanen.

*